

d. XVIII Febr. an. CIOIOCXXXVIII finivit (m). Tacemus reliquos, qui ab eadem stirpe profecti claritatem nominis habuerunt.

VII.

Trium annorum & octo fere mensium spatio demum elapso, vocabatur MICHAEL HAN, qui Cancellarii locum in consilio triennium teneret (a). Patria ei fuit Kentzinga, dynastiæ Usenbergensis in Brisgovia vicus, civitas vero Argentoratenensis ornamenta attulit. Hujus enim reipublicæ syndicum egerat, antequam ad nos adveniret (b). Eodem anno, quo Cancellarii & consiliarii partes suscepit *Hanius*, *Christophoro Landschadio*, seniori, aulæ magistro, successerat amplissima hac in dignitate *VVernherus a Zeiskheim* (c). Incidit

H 3

vero

-
- (m) Perinde ut habet homilia funebris a *Jo. Valentino Corvino*, pastore Birkenfeldensi & sacrorum antistite, dicta, ac Spiræ 1639 typis excusa.
- (a) Testibus litteris, quarum initium & finis sic se habent: *Wir Wolfgangk von Gots Gnaden Pfalzgraue bei Rhein, --- bekhe-
nen vnd thun kunth menniglich mit diesem Brief, daß vvir den
Erbarn vnsern lieben getrewen Michael Hanen zu vnserm Rath
vnd Canzler Inn vnser Canzlei, drei, die nechstvolgende Jar
heud dato anzurechnen nachvolgender Gestallt bestellt vnd ange-
nommen haben --- Der geben ist zu Zvveinbruken vff Freitag
Sannt Martins des hayligen Bischoffstag Ime sunfzehenhundert
sieben vnd vierzigsten.*
- (b) Vide *Wenckeri observat* I, ad *G. Aebbtins tract. de archivis & registraturis &c. Appar. & instr. archivorum* p. 16. an. 1539 in conventu Ratisbonensi a proceribus evangelicis lectus fuit cum binis aliis ad protocollum colloquii Norimbergæ habendi, quod tamen haud processit; cf. *Seckendorf Hist. Luth.* L. III, §. LXIX addit. III, p. 205.
- (c) Illustrissimus hic vir an. 1547 die Lunæ post festum purificationis b. Mariæ, utramque, & aulæ & dioceseos Bipontinæ præfecturam accepit. Quadriennio post ad comitia Augustana ablega-

vero Hani præfectura in difficillima reipublicæ tempora. Vicitus enim, captus, proscriptus jam erat primus foederis Smalcaldici præses, Saxonix elector; captus etiam erat hoc ipso anno non Marte sed arte Philippus magnanimus, Hassix Landgravius, pro quo se cum electoribus Saxonix & Brandenburgico fidejussorem præstiterat WOLFGANGUS DUX, illius gener; neque illum ideo cæsar victor iratus dimittere gestiebat (d), sed percussis (e) evangelicorum rebus cæsar omnia pro arbitrio agebat, quasi illis finem adlaturus. Subsecuta erant anno sequenti XXXXVIII comitia illa armata Augustana; in iisque promulgabatur interreligionis formula, quam nemo Germanix procerum absque gravissimis periculis recusare auderet. Quamvis autem Wolfgangus dux hactenus cautissime egisset, neque se foederis Smalcaldici diffi-

cult-

tum egit. Eodem anno *Vicegerens*, *Stadthalter*, dictus est; qui in statione mansit usque in annum 1555, quo satrapiam dicecesium Meisenhemensis, Landsbergenensis, earumque & dicecesis Lichtenbergenensis consecutus est. Habuit is filium cognominem, quem an. 1559 præfecturam diceceseos Novicæstellanæ & consiliarii honorem recepisse cognovimus.

- (d) Qua ratione Wolfgangus dux difficillima hac in causa se actorem & adiutorem præstiterit, docuit illustris *Bachmannus*, tum documentis XII ex tabulario Bipontino sumtis, tum egregiis observationibus, anno 1768 Manheimii in supplementum *historiæ captivitatis Philippi Magnanimi &c.* a doctissimo L. G. *Mogenio* conscriptæ, editis hoc titulo: *Zwölf Urkunden zur Erläuterung der Geschichte der Gefangennehmung Philipp des großmüthigen Landgrafen zu Hessen ic.* Ex probatione VIII patet, Ludovicum ab *Eschenau*, archisatrapam tum Novicæstellanum, Wolfgango duci hac in re maxime a consiliis fuisse.
- (e) Ita *Chytraeus* in orat. de *Wolfgango duce*: *sed optimum & firmissimum foedus esse ducebat, justa & necessaria modeste agere, talibus enim Deum ipsum confoederatum esse, & in foederibus plerumque alienorum erratorum poenas luendas esse, ab agnato Principe Friderico Electore gravissime monitus erat.*

cultatibus irretiri passus esset, quamvis etiam cæsar illum hac de causa adhuc satis benigne tractasset (f): non potuit tamen sibi temperare victor, quo minus ducem piissimum & pacificum, quem adesse ibidem jussierat, gravibus urgeret modis, ut formulam istam reciperet. Verum dux constantiæ ac pietatis exemplum edidit, sententiamque suam anno sequenti denuo cæsari reverentius perscripsit (g); unde factum est, ut quamvis adversarii nonnullam calamitatem rei evangelicæ apud nos tum inferre conati sint, hæc tamen non plane nimium detrimenti caperet. Gravius enim a cæsare reprehensus dux piissimus, rem cum episcopo Spirensi, quantum ad hunc pertinebat, tractare quidem cœpit, sed prudenter adeo procrastinavit, ut cum anno CIOIOLII cæsar a Mauritio electore subito oppressus atque etiam Henricus II, Galliarum rex cæsari bellum illaturus esset, felicissime se omni periculo liberatum videret, ecclesiæ in terris suis salutem, majori etiam cura, tuiturus. Quas partes laudis ex rebus illo tempore prudentissime gestis habeat, non satis liquet. Illud vero scimus, Wolfgangum ducem nonnisi peritissimis viris usum esse, quorum concilio ipse præsideret. In primis erant *Ludovicus ab Eschenau*, archifatrapa jam Novicastellanus, *VVernherus a Zeiskheim*, aulæ magister, *Christophorus Landschadius a Steinach*, illius decessor & successor, *Philippus Franciscus*, comes Rheni ac consiliarius, *VVolfgangus VVamboldus ab Umstatt*, senior, *Johannes Landschadius*, *Christophori filius*, *Jacobus Schorrius*, *Jobus VVeidenkopfsius*,
 corre-

-
- (f) Adeo quidem, ut ipse Augustus, cum an. 1546 in itinere, quod Ratisbonam instituerat, Biponti diverteret, atque Wolfgangi ducis conjugem, Annam, Philippi Hassiæ Landgravii filiam, tum puerperam, humanissime æque & liberalissime videret, narrante *Sleidano* L. XVII, p. m. 456.
- (g) *Sleidano* teste, L. XX, p. m. 582 & L. XXI, p. 606 sq. cf. quæ supra in vita *Hassi* diximus.

corrector dioeceseos Lichtenbergensis, ut juniores taceam. Cum talibus communicabat consilia, inter plerosque quotidie versabatur, eorumque auctoritatem moderabatur *Hanius* Cancellarius. Atque licet is tantum tres annos gravissimas Cancellarii partes sustinere promississet, eas tamen retinuit, neque prius sibi de officio isto discedendum duxit, quam adesset; qui illi administrando par foret. Is quidem fuit, *Ulricus Sitzingerus*, Wormatiensis, J. U. D. jam ab anno CIOIOLI, inter consiliarios ducis nostri versans; qui cum divino ingenio natus esset, idque omnibus artibus humanioribus ac disciplinis gravioribus instructum ad res gerendas attulisset, facile inter omnes præstitit gratia & auctoritate, atque tum negotiis domi peragendis gravissimis, tum legationibus obeundis fere unus adhiberi cœpit. Postquam igitur *Hanius* Cancellarius & *Sitzingerus* consiliarius cum *Christophoro Landschadio a Steinach*, aulæ magistro, Augustam ad comitia transigendæ pacis religiosæ causa an. CIOIOLV celebrata ablegati (h), inde reduces erant, *Hanius* successorem accepit *Sitzingerum*, & ex eo tempore sanctioris consiliarii (von Haus aus) honore (i) contentus vixit (k). Filios quidem nullos vero, quantum scimus, paternarum virtutum hæredes, reliquit.

VIII.

(h) cf. *Recess. comit.* in subscriptione §. 144 subjuncta.

(i) Quem ipsi tribuit Wolfgangus dux per literas d. 11. Nov. an. 1555 scriptas.

(k) Anno 1561, inter consiliarios superstes fuit; sed brevi post a nobis discessisse videtur. Anno certe 1563 jam diem supremum obiit, quod cognovimus ex literis investituræ liberorum *Michaelis* & *Philippi* filiorum, *Sibillae* & *Annae* filiarum, quorum omnium nomine feudum cameræ, patri quondam Cancellario & consiliario Hanoviensi concessum recepit tutor *Christophorus Koeffel*, civis Argentinenfis. Filii an. 1595 jam absque heredibus defuncti erant.